

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

Дипломна робота
магістра

з теми: **Становлення української літературної мови
XIX – поч. XX ст.**

Виконала:

студентка 2 року навчання освітнього ступеня «магістр» групи Ukrb1-M18 спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Лісова (Гусар) Людмила Василівна

Керівник:

Коваленко Б.О., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови

Рецензент:

Почапська О.І., кандидат наук із соціальних комунікацій, ст. викладач кафедри журналістики

Кам'янець-Подільський – 2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	
Лінгвоцид як мовна й соціальна проблема	
1.1. Націєтворча роль мови	12
1.2. Державотворча роль мови	14
1.3. Мовна політика та її типи	18
Висновок до розділу	22
РОЗДІЛ 2	
Стан української літературної мови у XIX – на початку XX ст.	
2.1. Лінгвоцид української мови: передумови виникнення	23
2.2. Види лінгвоциду української мови	24
2.3. Стан української мови у XIX – на початку XX ст.	26
2.4. Валуєвський циркуляр 1863 року	37
2.5. Наслідки Емського указу Олександра II	44
2.6. Статус української мови на початку XX століття	55
2.7. Освітня політика царизму	62
2.8. Мовна ситуація в Західній Україні	65
Висновок до розділу	74
ВИСНОВКИ	75

ВСТУП

Мова в усі часи залишалася ідентифікуючою характеристикою етносу. Вона несе в собі джерела всього сущого («Спочатку було слово...»), й самої людини. Однак макролінгвістична проблематика (мова – суспільство – культура – особистість), інтерес до якої досягнув свого апогею у працях Вільгельма фон Гумбольдта, Г.Штейнталя, О.Потебні та ін., у I пол. ХХ століття була витіснена на другий план досягненнями структуралізму, який обмежувався вивченням мови «в собі і для себе». Та вже з кінця минулого століття дослідницька увага закономірно зміщується з вивченого уже центру на проблемну периферію і закріплюється на межі галузей наукового знання: виникають етнопсихологія, психолінгвістика, когнітивна психологія, соціолінгвістика. Соціолінгвістика – це галузь мовознавства, що становить синтез соціології та лінгвістики і вивчає питання суспільного існування й суспільні умови розвитку мови.

Як зазначає шведський політолог Урс Альтерматт, «для європейців сьогодні важливішими від релігії є мова і культура, які в європейських державах становлять ключові сфери і принципові розпізнавальні ознаки» [93, с. 112].

Розгортання соціолінгвістичних досліджень в Україні стало можливим лише в умовах незалежності, коли українську мову почали використовувати в різних сферах суспільного життя. Соціолінгвоукраїністика нині визначає свою наукову проблематику, концептуальні засоби та методіку дослідження. Об'єктом вивчення науковців стали мовна ситуація, соціальні аспекти мовно-комунікативних процесів, світовий досвід мовного будівництва, соціодіалекти та ін.

Функціональна соціолінгвістика є пріоритетним напрямом сучасного українського мовознавства. Це відгалуження соціолінгвістики, що виникло в шістдесятих роках минулого століття, базується на цілком очевидній концептуальній засаді: умови реального функціонування мови виступають

тим чинником, що формує систему мови. Попри очевидність цього факту, дослідження реального функціонування української мови, конкретної мовної діяльності в кореляції із соціокультурними аспектами буття українського етносу не набули належного розвитку у вітчизняній лінгвістиці. Тому питання історії та особливостей розвитку української літературної мови сьогодні становлять особливий інтерес у зв'язку з актуальними завданнями вироблення об'єктивної, науково виваженої концепції національної історії України загалом та концепції історії української культури і української літературної мови як найважливішого формувального складника її. На думку В.Гумбольдта, завдяки розмаїттю мов безпосередньо збагачуються наші знання про світ і примножується те, що пізнається нами в цьому світі. Учений був переконаний, що ніщо інше так не здатне наблизити до розгадки таємниць людини і характеру народів, як їхні мови [116, с. 124]. Мова, за В.Гумбольдтом, є орган, що утворює думку. Мислення не тільки залежить від мови взагалі, а до певної міри зумовлене кожною конкретною мовою. Мови – органи оригінального мислення. [116, с. 128]

О.Потебня постійно цікавився питаннями народності і мови, взаємовідношення націй і мов, народності й особи, дво – і багатомовності, майбутньою долею націй і мов («Думка і мова», 1862; «Мова і народність», 1895; «Про націоналізм», 1905). Засуджуючи денаціоналізацію, учений стверджував, що всі мови мають невичерпні внутрішні можливості для розвитку. У рецензії на збірку «Народні пісні Галицької й Угорської Русі» Я.Головацького розглянув питання про право української мови на літературно-писемну форму [47, с. 32].

У багатьох працях торкався питань української мови Бодуен де Куртене, зокрема, стверджував, що українська мова є окремою східнослов'янською мовою («Кілька слів про об'єктивну та суб'єктивну самобутність України з погляду мовного племінного, національного й державного», 1925), приділяв увагу явищам палаталізації і диспалаталізації українських приголосних («Два питання із вчення про «пом'якшення» або

палаталізацію в слов'янських мовах" 1893), осудливо висловлювався щодо москофільського язичія («Кілька слів про порівняльну граматику індоєвропейських мов», 1881). Учений послідовно відстоював право українського народу на вільний розвиток своєї мови й культури («Про з'їзд славистів і про платонічний панславізм», 1903), на шкільництво українською мовою («Українське питання з позанаціональної точки зору», 1913), підтримував прагнення галичан створити у Львові національний університет («Українські університети в Польській державі», 1922). Засуджував спроби польського уряду, підтримані частиною польських учених, замінити назву «Україна» на «Мала Русь» («Про національне питання», 1926). Обґрунтовував давність і самобутність української мови, досліджував її історію і О.Бодянський. Учений обстоював фонетичні принципи українського правопису, нормалізацію української літературної мови на основі полтавського діалекту, відзначав милозвучність української мови.

Широкі наукові інтереси М.Грушевського зумовили його звертання до питань мови як історика, філософа та психолога. Грушевський обґрунтував зв'язок української мови з іншими індоєвропейськими мовами, обстоював концепцію неперервного історичного розвитку української мови. Самобутність української мови вчений пов'язував з особливостями висловлювання, з внутрішньою формою слова, розвивав думки О.Потебні та І.Франка про значення рідної мови в соціальній еволюції людини. У ролі важливого знаряддя культурного та державно-політичного життя українського народу вчений бачив вироблену культурну, літературну мову: «У наші часи нема вже старих універсальних культурних мов, кожна народність розвиває своєю рідною мовою культурну працю; весь культурний запас зберігається рідною мовою; культурна мова стає питанням життя і смерті, «бути чи не бути» національного існування» («Визволення Росії та українське питання», 1907). М.Грушевський надавав великого значення науці рідною мовою, так само як і рідномовній школі та вищій школі. Учений вважав, що поки мова не здобуде собі місця у вищій школі, поки вона не

служить органом викладання в університетах та інших навчальних закладах, поки вона не стала знаряддям наукової праці у викладанні і літературі, доти суспільство, народність, що розмовляє цією мовою, почуватиме себе на становищі «нижчої, культурно неповноцінної нації» [52, с. 36].

Як зазначає Л. Мацько, «мова – це культурний феномен, у якому акумулюється інтелектуальний та духовний досвід народу, тому втрата її призводить до втрати національної ідентичності, щобільш – загибелі нації як цілісного організму. Мова є тим чинником, що дає змогу представникам однієї спільноти розуміти одне одного на глибинному, підсвідомому рівні» [181, с. 58].

Формування, становлення і розвиток української мови, існування взагалі як мови окремої самобутньої нації в добу бездержавності українського народу супроводжувалося негативним явищем, що дістало назву *лінгвоцид* (від лат. *lingua* – мова, *caedere* – знищення).

Рецидив лінгвоциду спостерігаємо і сьогодні. Звернувшись до офіційних документів, зокрема довідки Рахункової палати України «Про результати аналізу стану виконання комплексних заходів із всебічного розвитку української мови, планування та використання коштів Державного бюджету України на їх впровадження», відзначаємо, що необхідні умови для всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя в Україні й досі не створені.

Виконання заходів щодо реалізації Державної програми розвитку і функціонування української мови, незважаючи на те, що знаходиться на контролі міністерства, не є достатнім.

Актуальність роботи полягає у потребі дослідити явище лінгвоциду, наслідки якого ще не є достатньо вивченими. Сучасне українське суспільство не знає всієї нищівної сили лінгвоциду української мови і його згубного впливу на національну культуру. Актуальною залишається потреба, дослідивши це, подолати шкідливий вплив наслідків і рецидиви залишків лінгвоциду в сучасному українському суспільстві.

Через політичну ситуацію, у якій перебувала Україна з к.ХVІІ – ХХ ст., ця проблема тривалий час не могла досліджуватися у вітчизняному мовознавстві аж до проголошення України незалежною державою. Для процесу утвердження української мови як державної **актуальними** є дослідження питань історії української літературної мови як наукової дисципліни, що накопичує знання про історичний мовний розвиток, розкриває його закономірності, дозволяє в кінцевому результаті глибше пізнати історичний шлях української нації. Разом з іншими науками історичного спрямування вона опинилася серед тих галузей знання, у яких існує чимало «білих плям», замовчуваних персоналій, невідомих документів. Однією з таких «білих плям» є явище лінгвоциду, що супроводжувало історичний розвиток української мови майже чотири останні століття.

Питання історії української літературної мови досліджували історики української літературної мови, зокрема автори відповідного академічного курсу П.Плющ, В.Чапленко, Ю.Шевельов, О.Горбач, М.Жовтобрюх, П.Тимошенко, І.Білодід, П.Горецький, І.Огієнко, С.Єфремов, А.Животко, П.Ковалів, В.Німчук, В.Русанівський, С.Єрмоленко, Г.Півтора, М.Степаненко та інші. Варто згадати цінні лінгвістичні студії М.Драгоманова, М.Грушевського, М.Возняка, К.Студинського, І.Франка про українську мову, про мову конкретних художніх творів та явища в українській мові. Обґрунтовували давність і самобутність української мови М.Максимович та О.Бодянський.

В останні роки, коли почалося переосмислення історичних та культурних національних процесів, в Україні з'явилися розвідки, у яких автори намагаються дати об'єктивну оцінку стану української мови (Я.Радевич-Винницький, В.Іванишин, В.Лизанчук, В.Статєєва та ін.).

За останній час зросла кількість наукових праць, статей про *лінгвоцид* української мови (Л.Мацько, Л.Масенко, І.Фаріон, В.Радчук, В.Христенко та ін.)

Хронологічні рамки дослідження продиктовані тим, що період кінця XIX – початку XX ст. посідає важливе місце в національно-культурній, зокрема й у мовній, еволюції України і саме в цей період найбільш гостро постає мовне питання. Це зумовлювалося не тільки загальновідомою філософською тезою про важливу роль мови у житті людського суспільства, але й спеціальним статусом української мови в підросійській Україні. Як відомо, в царській Росії функціонування української мови регламентувалося офіційними заборонами. Українське слово допускалося тільки в художню літературу (та й то з певними обмеженнями). В інших сферах українська мова фактично заборонялася. Тож питання, пов'язані з існуванням і розвитком української мови в зазначений період були особливо гострими і відповідно недостатньо дослідженими, бо невизнання української мови і заборона її використання уже автоматично виключали її з офіційної лінгвістики.

Дотичними до теми роботи є питання, які розглядалися у дослідженнях М.Грушевського «Про українську мову і українську школу», С.Єфремова «Мартиролог українського слова», Б.Сокола «Дослідження особливостей української літературної мови і лінгвістичні дискусії навколо неї в XIX – на початку XX ст.», Ю.Шереха «Пороги і Запоріжжя», Л.Масенко «Мова і політика», Р.Дембчевського «За право мови», В.Карпової «З історії українського правопису в Галичині (1917 – 1939 рр.)» та ін.

Розглядала проблеми нормалізації української літературної мови, підвищення її культури О.Курило «Уваги до сучасної української літературної мови». Звертався до історії української літературної мови О.Синявський «Мова творів Григорія Сковороди», «Елементи Шевченкової мови, їх походження і значення», «Потебня як дослідник української мови» та ін. Однак багато аспектів окресленої проблеми залишилися поза увагою дослідників. До цього часу немає окремої праці, яка б всебічно висвітлювала політику лінгвоциду і її згубні наслідки для розвитку української мови. Тому дослідження дасть змогу не лише чітко уявити соціолінгвістичну картину

розвитку української мови в ХІХ – на початку ХХ ст. (а відповідно культури, освіти, історії), але й сприятиме пошуку шляхів розвитку мови в майбутньому.

Об’єкт дослідження – асиміляційна мовна політика царського уряду Росії щодо українства; становище і стан української мови, її проблеми у ХІХ – на початку ХХ століття.

Предметом дослідження є законодавчі та підзаконні акти царського уряду з питань мовної політики і зокрема ті, що стосувалися української мови, звіти місцевих державних установ центральним і вищим органам державної влади, які характеризують процес реалізації цих законів на теренах України; громадянська позиція в мовному питанні діячів української науки і культури та українських громадських організацій.

Мета дослідження: дослідити явище лінгвоциду української мови, дати ретроспективний критичний аналіз стану української мови у ХІХ – на початку ХХ ст., теоретично обґрунтувавши причини виникнення явища лінгвоциду, його вплив на розвиток української мови та шляхи боротьби з ним, до яких вдавалася інтелігенція українського народу; формувати усвідомлене ставлення громадян до націєтворчої і державотворчої ролі мови.

Відповідно до мети дослідження поставлено **такі завдання:**

- 1) дати визначення лінгвоциду та охарактеризувати його ознаки у різних наукових поглядах;
- 2) простудіювати наукові, науково-популярні та публіцистичні праці, у яких висвітлювалася історія розвитку української мови;
- 3) розглянути типології мовної політики як основного складника національної політики, що віддзеркалює її принципи, відповідає панівній у конкретному суспільстві ідеології;
- 4) схарактеризувати види мовних ситуацій як взаємодію соціально-комунікативних систем різних мов і системи однієї і тієї ж мови;

5) дослідити архівні матеріали, вивчити офіційні документи XIX – початку XX ст., які встановлювали дискримінаційні межі функціонування української літературної мови;

б) простежити шляхи боротьби за українську мову і засоби протидії лінгвоциду, до яких вдавалася українська інтелігенція.

Магістерська робота є спробою синтезувати увесь матеріал про лінгвоцид як мовну політику, спрямовану на ліквідацію мови підкореного народу та лінгвоцид української мови в означений період.

Методологічну основу дослідження складають положення філологічних та філософських наук про значення, суспільну природу мови як засобу спілкування; положення наукової теорії пізнання про взаємозв'язок мови і мислення; теоретичне положення про мовлення як знакову діяльність, пріоритетну роль мови у розвитку особистості; концептуальні положення соціолінгвістів, етнолінгвістів про роль і значення мови у формуванні нації, держави, суспільства.

Мета і завдання роботи, специфіка об'єкта дослідження і фактичного матеріалу, різноплановий характер проблеми зумовили необхідність застосування комплексної методики й часткових дослідницьких прийомів: зіставно-типологічного, контекстуально-інтерпретаційного, описового, культурно-історичного, історико-порівняльного.

Джерельною базою дослідження стали матеріали, у яких представлено документи про русифікаторську політику Російської імперії. Досліджувалися наукові і публіцистичні праці визначних учених, діячів культури та окремі твори письменників XIX – початку XX ст., які розглядали питання історії та розвитку української мови; науково-лінгвістична та сучасна періодика.

Теоретичне значення дослідження полягає в науковому обґрунтуванні причин виникнення лінгвоциду як наслідку мовної асиміляційної політики у критичному аналізі, його впливу на розвиток української мови. Результати вивчення доповнюють становлення цілісної картини історії української

літературної мови (XIX – початку XX ст.), уносячи до неї нові знання й оцінки.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали, положення та висновки, отримані в результаті дослідження, сприятимуть розширенню і збагаченню історії української літературної мови, історичних фактів, збереженню та передачі мовного досвіду. Зібрані й узагальнені в роботі матеріали можуть бути застосовані науковцями при розробці соціолінгвістичних, історично-культурологічних, педагогічних спецкурсів, спецсеминарів з даної тематики; при створенні синтетичних праць з історіографії української лінгвістики, історії української літературної мови.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. З теми дипломної роботи магістра підготовлено науковий виступ “Історія та розвиток української мови: погляди науковців” на наукову конференцію студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році. Основні положення роботи апробовано на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Дискурс у колі антропоцентричних наук: загальнолінгвістичні та прикладні аспекти» (28 березня 2019 р., м. Миколаїв)

Обсяг і структура роботи. Робота складається із вступу, двох основних розділів, висновків та списку використаних джерел, що налічує 85 позицій. Загальний обсяг роботи – 84 сторінки.

ВИСНОВКИ

Важливою умовою націє- та державотворення завжди була мова. Вона є тим чинником, що сприяє згуртуванню народу. Недаремно ж державні діячі завжди намагалися використати мову для зміцнення держави, влади.

Дослідження свідчить, що багатий досвід асиміляції різних народів набули свого часу всі колоніальні імперії. Франція, Іспанія, Португалія у своїх колоніальних володіннях проводили однозначно асиміляційну мовну політику. Деяку іншу політику у своїх володіннях проводили Великобританія та Бельгія, котрі допускали вживання місцевих мов, принаймні, у початковій школі та в низових ланках адміністративного керування. Цими мовами можна було видавати і деякі газети. Тому після проголошення незалежності особливо гостро постало мовне питання саме в колишніх французьких, португальських та іспанських володіннях. Майже в усіх цих країнах декларувалася потреба розвитку місцевих мов, багатьма з них справді була розроблена писемність, з'явилися деякі публікації, а з часом – навіть і преса. Однак за рідкісними винятками державною мовою в колишніх колоніях, наприклад, французьких, залишається мова колонізаторів. Переважає вона і в усіх сферах суспільного життя молодих національних держав за мінімального рівня функціонування місцевих мов. Досить не тривалий період колоніального панування не призвів до масової мовної асиміляції автохтонного населення, але небезпечний прецедент було закладено. І в умовах державної незалежності домінування майже в усіх сферах мови метрополії сприяє поширенню двомовності з наступною тенденцією до переходу на одномовність.

Простежено, що зовнішня асиміляційна політика була здебільшого продовженням внутрішньої політики щодо національних меншин тієї чи іншої країни. У Франції жорстка мовна політика здійснювалася з часів Великої Французької революції, коли фактично було заборонено використання у школі та пресі мов національних меншин.

Замаскована асиміляційна політика здійснювалася частіше, коли допускався обмежений, суворо регламентований рівень розвитку мов етнічних меншин.

З особливою гостротою питання мови, національної освіти й культури постали в XIX та на початку XX століттях. Для українців ці питання завжди були актуальними. Перебуваючи протягом кількох століть у складі сусідніх іншомовних та інокультурних держав, Україна зазнала мовно-культурної експансії, головним чином з боку російського самодержавства (безконечні накази, укази, розпорядження про заборону української мови й українського друкованого слова, переселення представників корінної нації у віддалені кутки імперії й заміна їх чужорідним елементом), – усе це не могло не накласти свій відбиток на психологію, поведінку й культуру українців.

Процес цілеспрямованого нищення мови нації дістав назву лінгвоцид. Вивчивши погляди науковців на явище лінгвоциду, запропоноване власне трактування цього терміна як різновиду мовної політики, в результаті якої шляхом активного цілеспрямованого втручання у внутрішню структуру мови, обмеження використання її суспільних функцій відбувається поступове зменшення і згасання комунікативної, інформаційної, пізнавальної, а відтак мислеоформлюваної функцій, що в кінцевому результаті призводить до асиміляції й денационалізації народу панівною нацією. Це негативне явище стало вирішальним в історії становлення і розвитку української мови. У XVII – XIX ст. існувала реальна загроза її абсолютного зникнення. Сфери використання мови в ці періоди були максимально звужені, унаслідок чого занепадають основні функціональні стилі, збіднюється лексика і фразеологія, гальмується або зовсім припиняється процес вироблення й унормування національної літературної мови.

Історія становлення української мови як національної пов'язана з великою кількістю актів, циркулярів, розпоряджень. Цензура українського друку ставала головним чинником заборони мови, літератури, культури українського народу. Завдяки найсвідомішій частині української інтелігенції

на кінець XIX ст. українська мова утверджується і продовжує свій розвиток. У цій сфері активно діють культурницькі й політичні організації й товариства. Українські письменники писали не лише художні твори, а й літературно-критичні, етнографічні, фольклористичні праці, брали участь у формуванні, унормуванні української літературної мови, обстоювали право на існування написаного по-українськи.

Виявлено, що велику роль в утвердженні української мови відіграли мовні дискусії, які велися навколо української мови на сторінках наукових, громадсько-політичних, науково-популярних газет та журналів. Участь у них брали як українські вчені, так і російські, частково – польські та інші славісти.

Наприкінці XIX ст. велася полеміка серед українських науковців щодо шляхів розвитку української літератури. У ній узяли участь представники Великої України, зокрема Б.Грінченко та А.Кримський, учені Галичини – І.Верхратський, І.Франко. У ході дискусії про роль західно – та східноукраїнських варіантів у розвитку загальноукраїнської літературної мови вчені прийшли до думки про те, що в основі української загальнолітературної мови повинна бути мова Наддніпрянської України. Однак загальноукраїнська мова має поновлюватися лексикою й інших діалектів. Дискусії, що велися протягом XIX – п. XX ст., остаточно показали окремішність української мови, визнали її право на самостійний розвиток, що, зрештою, було толероване й Російською академією наук.

З'ясовано, що мовні полеміки показали спроможність української мови бути мовою науки. Це переконливо довели українські вчені І.Франко, Б.Грінченко, М.Грушевський, незважаючи на те, що російські вчені С.Булич, Т.Флоринський намагалися переконати, що українська література повинна бути органом безпосередньої поетичної творчості, а також засобом поширення елементарних знань серед простих людей.

Великою перешкодою у розвитку національної культури була заборона української мови, проте завдяки освітянам, працівникам періодичних видань,

акторським трупам, письменництву на кінець XIX століття українська мова утверджується і продовжує свій розвиток та вплив на українські націєтворчі процеси.

Сьогодні Україна творить свою державу, і на її розвиток та зміцнення має бути поставлена й нова мовна політика.

Ціла низка авторських та відомчих концепцій і проектів законів з урегулювання мовної політики в Україні, опублікованих в останні роки, спонукають до розробки державної Концепції мовної політики, а відтак і Закону про державну мову в Україні та мови представників інших народів, які живуть на нашій землі. Такі документи сьогодні необхідні для Української держави. У них слід чітко окреслити головні теоретичні засади, реальні умови та принципи функціонування української мови як єдиної державної мови та мов представників інших етносів, що є її громадянами. До таких умов, що визначають пріоритет української мови як державної, безперечно, на нашу думку, належать:

- автохтонність українського народу, що споконвіку живе на цій землі, розвивається й забезпечує духовну, культурну, економічну, територіальну цілісність нації;

- взаємодія українського народу на основі державної мови з іншими народами світу, що надає українській мові міжнародного визнання, забезпечує її комунікативне поширення та підвищує державне, політичне, освітнє, наукове, культурологічне знання в українському суспільстві та на міжнародній арені;

- самодостатність української мови, що виявляється в її лексичному, семантичному, стилістичному багатстві, великих виражальних можливостях, що забезпечують її використання у всіх сферах життєдіяльності українського народу, міжнародній політиці, економіці, культурі, науці, освіті;

- єдність української мови, її функціонування в українському суспільстві, державі, міжнародних відносинах, освіті, науці, культурі

забезпечує її науково унормована, стилістично диференційована літературна форма – сучасна українська літературна мова, а також її територіальні і соціальні діалекти;

- відродження Української держави, усіх її інститутів влади має стати головним гарантом розвитку української мови, швидкого поширення й застосування її у всіх сферах життя українського суспільства, захисту від усіх способів, форм, методів чужої агресивної мовної інтервенції щодо української мови, культури, духовності, освіти.

Вважаємо, що ці та інші умови й принципи мають бути методологічно й теоретично обґрунтовані й уміщені у Концепції мовної політики.

Визнання української мови державною на законодавчій основі позбавляє сенсу безплідні дискусії на мовному ґрунті.

Адже українська мова, якою народ накопичив найбільші інтелектуальні й духовні багатства і котра як пам'ять і знаряддя належить не лише нині сущим українцям, попереднім поколінням і нащадкам, а всьому світові як культурна данність і, насамперед, усім громадянам нашої держави, незалежно від етнічного походження і віросповідання, саме вона і є для нас найціннішою. Тому вона повинна мати, у першу чергу, на державному рівні гарантовані права, а володіння українською мовою повинно стати громадянським обов'язком кожного громадянина. Лише за таких умов українська мова має можливість утверджуватися, розвиватися, збагачуватися, успішно виконуючи суспільні функції.